

Volwassen vrouw Wespindief op zoek naar voedsel, Bokkenleege, Berkenheuvel, 15 juli 2022
(Foto: Rob Bijlsma). *Foraging adult female Honey-buzzard, Berkenheuvel, 15 July 2022.*

Monitoring, lange adem en wat zoal langskomt

Rob G. Bijlsma

Terwijl de nestkaarten binnenstromen – matige broedresultaten het afgelopen jaar, door de bank genomen dan – lijkt het soms meer van hetzelfde. Maar niets is minder waar. Als een ding duidelijk is, dan wel dat we in een dynamische wereld leven waar de uitkomst van gisteren vandaag al niet meer telt. En voorspellen hoe het er morgen gaat uitzien? Zelfs niet bij benadering.

Ziedaar een van de onvermijdelijke uitkomsten van een lange adem (niet echt lang, feitelijk is een eeuw een miniem fragment uit de tijd). Het ene voorval is nog niet gepasseerd (bosaanplant in de vroege twintigste eeuw), of het andere dient zich aan (Vogelwet 1936, waardoor roofvogels opeens wettelijke bescherming kregen en hun rechtmatige plaats in Nederland konden innemen), gevolgd door een daverende klap uitgedeeld met persistente pesticiden in de land- en tuinbouw (jaren vijftig en zestig), wat op zijn beurt in korte tijd werd rechtgezet met wettelijke verboden op de verantwoordelijke middelen (jaren zeventig), waarna roofvogels zich konden herstellen (jaren zeventig en tachtig) en West-Nederland volledig werd gekoloniseerd (jaren negentig en 2000) totdat stedenbouwers en boeren de laat twintigste-eeuwse opgang wisten om te buigen naar een nieuwe neergang (jaren 2010). Maar de slotsom is onontkoombaar: vergeleken met de 19de en begin 20ste eeuw zijn er heel veel meer roofvogels. Er is zelfs een handvol roofvogelsoorten bijgekomen, al weet niemand of die soorten blijvertjes zijn (denk aan beide wouwen, een preciaire toestand). En gaat de Slangenarend aan dat rijtje worden toegevoegd?

Wettelijke bescherming is cruciaal maar betekent niet dat roofvogelvervolging is uitgebannen. Evenmin betekent een verbod op persistente pesticiden dat de leefomgeving is gevrijwaard of geschoond van schadelijke gifstoffen. Elke actie roept een reactie op. Zo was de herstellende roofvogelstand voor velen aanleiding om de vervolging van roofvogels weer op te pakken. En uitbanning van bepaalde gifsoorten resulteerde in de introductie van talloos veel andere (vlamvertragers, neonicotinoïdes, de lijst is eindeloos). Tegelijk dienden zich nieuwe bedreigingen aan. Denk aan massarecreatie in water- en natuurgebieden, aan woekerende verstedelijking en verstening, aan natuurbeschermingsorganisaties die grootschalig bestaande natuur omvormen tot topnatuur... Sommige daarvan zijn kleine of tijdelijke spelers, andere zijn veelkoppige monsters die een stevig stempel drukken op de leefwereld van roofvogels (en de ruime rest). In dat geweld is vogelgriep een nieuwe tijdbom uit de koker van mensen. Ons vermogen om verkeerde beslissingen te nemen kent geen grenzen. Met de schepping van kunstmatige vogeltrek van miljarden kippen, eenden en kalkoenen die 365 dagen per jaar over de hele aardbol worden versleept, zijn virussen in het zadel geholpen die we niet meer weg gaan krijgen. Virussen zijn superwezens, die soepel inspelen op veranderende omstandigheden. Na een paar miljard jaar evolutie

kun je dat gerust aan virussen overlaten. Wat hadden mensen dan gedacht, toen ze kippen en kalkoenen hadden doorgefokt tot industriële producten en die onder hondse omstandigheden in megastallen gingen houden? Dat virussen en bacteriën daar niet op zouden inspringen? De pluimveehouderij heeft vogelgriep een enorme boost gegeven, vanaf 1996 nog versterkt door allerlei aanpassingen van het virus in het ZO-Aziatische pluimvee-infermo. Mensen hebben die virussen vervolgens in recordtempo over de wereld verspreid (daaronder prominent: Nederland). Het gaat mensen nog heel wat kopzorgen geven in termen van pegels en gezondheid. Maar dat wilde vogels massaal de dupe worden van 's mensen wanbeheer en winstbejag is minder fijn. Daarom is het goed dat wetenschappers zich over deze schandelijke gang van zaken ten aanzien van andere dieren dan mensen en 'hun' (pluim)vee uitlaten, en dat in niet mis te verstane bewoordingen (o.a. Kuijken & Cromie 2022).

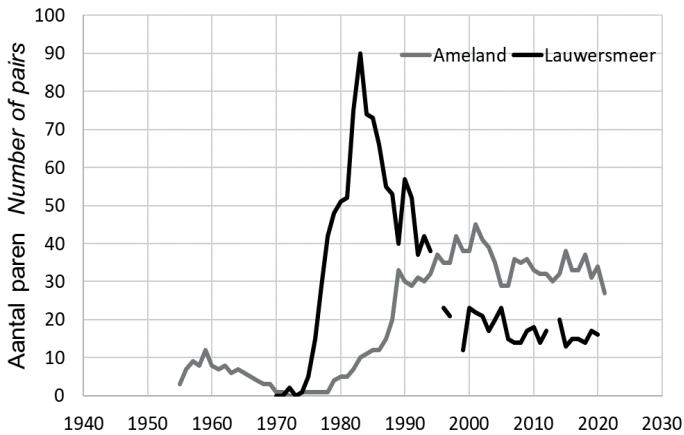

Foto 1. Jonge Wespindief van 32 dagen oud, Dieverzand, 26 juli 2022 (Foto: Rob Bijlsma). Bij nestcontroles kan veel informatie worden gewonnen: maten en gewichten, faultbars (groeifouten in vlieg- en dekveren; in deze vogel geen enkele), ectoparasieten, prooiresten, opgebracht loof, mate van agressie, aan/afwezigheid van ouders (en hun alarmgedrag). Deze informatie geeft een min of meer kwantitatieve indruk van de kwaliteit van de jongen, hun ouders en hun leefomgeving. Het kost maar een paar minuten extra bezoektijd aan een nest. *Nest visits to raptor nests, here at a Honey-buzzard's, with chick of 32 days old, near Diever, 26 July 2022, should be executed such that a maximum of information is collected, i.e. not just weights, measurements and ectoparasites, but also condition of the nest (e.g. greeneries), prey remains, number of faultbars in flight feathers and coverts, presence/absence of parents, alarm calling (intensity) and chick behaviour (aggressiveness). It may cost a few minutes extra, but the quantitative rewards are substantial.*

Wat heeft dat met roofvogelaars te maken die elk jaar de bossen en velden afstruinen, bomen beklimmen, braakballen en prooien verzamelen, 's avonds de informatie van hun opschrijfboekjes overzetten op nestkaart, en uiteindelijk een landelijk overzicht produceren, jaar na jaar na jaar...? Meer dan je zou denken. Het laat zien dat je er bovenop moet zitten. En ook dat echte gegevens ertoe doen. De veranderingen gaan zo snel dat je maar even hoeft weg te kijken om iets cruciaals te missen. Kennis is de ruggengraat van begrip, het vehikel dat er werkelijk toe doet. En nee, dan heb ik het nog niets eens over wat ermee kan/moet worden gedaan. Dat is een ander hoofdstuk waar andere beslissingen doorheen spelen die lang niet altijd door kennis worden ingegeven, of waar autonome processen achter zitten waar mensen geen greep op hebben.

Onze manier van werken levert bovendien absolute gegevens op (een groot verschil met relatieve). Een nest is een échte locatie (vergelijk dat met een 'territorium' in een broedvogelkartering, een abstractie gebaseerd op incomplete informatie die – in termen van roofvogels – vrijwel onbruikbaar is), een 4-legsel bestaat écht uit 4 eieren, de drie jongen die uitvliegen zijn – als het goed is – gewogen, gemeten en geringd (Foto 1). Doe dat over het hele land (zelfs een petieterig kleintje als Nederland), of delen van een land, gedurende tientallen jaren (een zucht op de werkelijkheid), en er ontstaat een redelijk betrouwbaar beeld over zo'n tijdvak.

Figuur 1. Enkele telreeksen van Bruine Kiekendief, voor Ameland (5500 ha, 1955-2021; A. Valk, M. Versluys *et al.*, Johan Krol & Ringgroep Ameland) en Lauwersmeer (5800 ha, ingepolderd in 1969, census in 1970-2020, exclusief 1995, 1998 en 2013; Cor Dijkstra, Mennobart van Eerden, Nico Beemster, Ronke Kleefstra). *Long-term census of the breeding population of Marsh Harriers on the Wadden Sea Island of Ameland (5500 ha; 1955-2021) and Lauwersmeer (reclaimed from Wadden Sea in 1969, 5800 ha, census 1970-2020, with missing data for 1995, 1998 and 2013).*

In Nederland hebben we mooie reeksen in de knip, tot de nok gevuld met harde cijfers. Aan nestkaarten zijn er vanaf 1996 voor acht algemene roofvogelsoorten ruim 87.000

binnengekomen, gemiddeld zo'n 3300 per jaar. Reproductiecijfers liggen aan de basis van aantalsveranderingen. Die laatste worden in deelgebieden bijgehouden, sommige 'al' bijna driekwart eeuw lang. Figuur 1 geeft daarvan een voorbeeld, aan de hand van Bruine Kiekendieven in twee discrete gebieden in Nederland, waarvan Lauwersmeer in 1969 net aan de Waddenzee was onttrokken. Het laat zien hoe langlopende trends van elkaar kunnen verschillen én gelijkop kunnen lopen, al naargelang lokale omstandigheden en alles overstijgende algemene invloeden. Die constatering geeft aan dat het op een hoop gooien van trends uit verschillende gebieden het gevaar met zich meebrengt dat die variatie uit zicht verdwijnt. En daarmee precies waar het om gaat. De duivel zit hem in de details.

Jaarlijks bijhouden van aantallen, reproductie, sterfte en dispersie is geen overbodig luxe in een wereld die zo snel en abrupt verandert. Zelfs al helpt die kennis geen jota in termen van serieuze bescherming (ik heb het dus niet over de papierberg die als bescherming wordt verkocht, toch vooral goed voor de werkverschaffing). De belangen van mensen worden alsnog groter en raken meer versnipperd terwijl ondertussen de wereldbevolking groeit en groeit. Dat gaat niet goed samen met belangenbehartiging van andere dieren. Maar niet getreurd: de zaken in het veld zijn vastgelegd en opgeschreven. Stel je eens voor dat ons zulke gegevens uit de Middeleeuwen ter beschikking hadden gestaan! Bedenk daarbij: over een half millennium *zijn* wij de Middeleeuwen! Wat zullen onze nazaten in hun handjes knijpen als ze kwantitatieve gegevens uit de 20ste en 21ste eeuw onder ogen krijgen.

De cijferberg – al dan niet gehuld in rampspoed of ongemak – hoeft ons natuurlijk niet te beletten te genieten van de luchtstuitende Buizerds in het voorjaar, van de kuikens in het nest, de takkeling ernaast, van de geuren en kleuren van het bos en de bomen, het ruisende riet, de paddenstoelen na een zware regenbui, muggenzoem en vogelzang... Volgend jaar een nieuw seizoen, het jaar daarop weer, honderd miljoen jaar verderop nog steeds!

Literatuur

- Goulson D. 2021. Stille aarde: hoe we de insecten van de ondergang kunnen redden. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen.
- Kuijken T. & Cromie R. 2022. Protect wildlife from livestock disease. *Science* 378, issue 6615, 5.
- Lawler A. 2014. Why did the chicken cross the world? The epic saga of the bird that powers civilization. Simon & Schuster, New York.
- Monbiot G. 2022. Regeneration: feeding the world without devouring the planet. Allen Lane, London.
- Quammen D. 2020. Zoönose: hoe dodelijke ziekten van dier naar mens overspringen. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl